

Arap Baharı Bağlamı'nda Sosyal Medya-Birey Etkileşimi ve Toplumsal Dönüşüm

Arab Spring Bağlamı'nda Social Media-Individual Interaction and Social Transformation

Ali Murat Kırık*

Teknolojik gelişmelere bağlı olarak kitle iletişim araçları, gündendüne bireyleri etkileme gücünü arttırmakta ve tabiri caizse dünyayı yeni baştan biçimlendirmektedir. Radyo ile televizyonun yanında özellikle güçlü bir potansiyele sahip olan internet teknolojisi sınırları ortadan kaldırmış ve McLuhan'ın "global köy" kavramının günümüze uyarlanmasını sağlamıştır. Gerek yurtda ve gerekse de dünyada yaşanan siyasi, ekonomik, sosyal... vb. gelişmeler internet üzerinden rahatlıkla takip edilebilmektedir. İnternetin bir uzantısı olan sosyal medya ise bireylerin ilgisini kısa bir süre içerisinde çekmeyi başarmış ve tüm dünyada yaygın olarak kullanılan, milyonlarca üye sayısına sahip Facebook, Twitter, Myspace gibi ağların popüler bir hal almasını sağlamıştır. Başta Ürdün, Cezayir, Tunus, Mısır, Libya, Suriye, Bahreyn, ve Yemen gibi ülkelerde görülen Arap Baharı ise tüm dünyaya kitle iletişim araçları ve sosyal paylaşım siteleri aracılığıyla yayılmıştır. Halkın gösterdiği tepkiler ve direniş kimi zaman sansüre uğramış ve radyo, televizyon üzerinden rahatlıkla aktarılamamıştır. Fakat internet daha özgürlükçü bir ortam sunduğu için kullanıcılar sosyal paylaşım ağları üzerinden Arap Baharı'na yönelik tüm gelişmelerden haberdar olabilmış, yorum yapabilmış ve görsel paylaşabilmiştir. Arap coğrafyasında yaşanan bu değişimlerin sosyal medyada yer bulması büyük bir devrim niteliği arz etmektedir. Bu çalışmada sosyal medyada yaşanan halk hareketleri ve Arap Baharı'nın köklü değişimlere vermiş olduğu destek irdelenecek, Arap Baharı'nın sosyo-psikolojik yapısı

* Arş.Gör., Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü

üzerinde durulacak ve dönüşümün topluma etkisi güncel örneklerle açıklanacaktır. Çalışmanın genelinde ise Arap Baharı'nın yarattığı toplumsal dönüşüm, sosyal paylaşım ağları göz önüne alınarak eleştirel bir perspektiften geçirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Arap Baharı, Sosyal Medya, Bireysellik, Sosyal Dönüşüm, Etkileşim, Özgürlük

Social Media-Individual Interaction and Social Transformation in the Context of Arab Spring

Depending on the technological developments, the mass media increases the power of influences of individuals and so to speak, it shapes the world anew. Beside radio and television, internet technology which has particularly a strong potential has eliminated the boundaries and it has led to the adaptation of the concept of McLuhan's "global village" to present. Developments, which are both at home and around the world, such as the political, economic, social can be followed easily over the internet. Social media which is an extension of the internet has achieved to draw attention of individuals in a short time and it has provided to networks such as Facebook, Twitter and Myspace that are widely used all over the world and has millions of members to become popular. The Arab Spring seen in countries such as Jordan, Algeria, Tunisia, Egypt, Libya, Syria, Bahrain, and Yemen has been spreaded all over the world through the mass media and social sharing network. The responses and resistance of the people has sometimes been subject to censorship and it hasn't been easily presented over radio and television. However, users are able to be aware of all developments on the Arab Spring over the social sharing networks, are able to make interpretation and are able to share videos because internet offers a more liberal environment. This change in the Arabian Geography to take place in social media and it makes a great revolution. In this work, it has been examined the popular movements in social media and the support given by the Arab Spring to radical changes. Also, it has been focused on the socio-psychological structure of the Arab Spring and the effect of the conversion to the society has been explained with examples. Throughout the study, social transformation created by the Arab Spring will be a critical perspective considering the social sharing networks.

Keywords: Arab Spring, Social Media, Individuality, Social Transformation, Interaction, Freedom

Giriş

İnternet çağımızın en önemli iletişim aracı durumuna gelmiştir. Düzenli bir şekilde kendisini yenileyen ve kapsamını genişleten internet teknolojisi yediden yetmişe herkesin beğenisi kazanmakta ve kullanım alanını hızla arttırmaktadır. Zaman ve mekân sınırını ortadan kaldıran internet teknolojisine dünyanın hangi köşesinde olunursa olunsun rahat bir şekilde erişilebilmektedir. İnternet, sadece iletişim alanında değil; bilim, sanat, siyaset gibi alanlarda da söz sahibi bir du-

rumdadır. Küreselleşen dünyada bilgi iletişim teknolojilerinin alt yapısını internet teknolojisi oluşturmaktadır. Bununla birlikte gündelik hayat adeta sanal dünya aracılığıyla şekillenir bir duruma gelmiştir.

Kitle iletişimi, internetin etkisi ile birlikte farklı boyutlar kazanmaya başlamış ve etkileşim imkânı sağlayan sosyal paylaşım ağları ortaya çıkmıştır. Birey ve toplum olgusu sosyal paylaşım ağları ile birlikte çehresini değiştirme noktasına gelmiştir. Sosyal medyada var olan etkileşim olgusu aracılığıyla sadece kaynaktan alıcıya değil alıcıdan kaynağa da düzenli bir bilgi akışı sağlanmaktadır. Gündelik hayatta karakter ve kişilik özelliklerinden dolayı çekingen, içine kapanık ve çevresiyle diyalog kuramayan bireyler sosyal paylaşım ağlarında daha rahat ve cesurca var olabilmektedir. Maddi durum, yaş ve cinsiyet farklarının ikinci plana atıldığı sosyal medya gerçeklikten sanala kaçışın en temel dayanak noktasıdır.

Statü ve ırk farklarının göz ardı edilebildiği sosyal paylaşım ağları kullanıcılara sınırsız bir etkileşim alanı sunmaktadır. Kullanıcılar her ne kadar kendilerine sunulan interaktivite düzeyi ölçüsünde etkileşime geçseler de sosyal medya üzerinde kimliklerin saklanabilmesi ve farklı kimliklerle paylaşım yapılabilmesi sanal dünyada gizliliği ön plana çıkartmaktadır. Sunulan gizlilik imkânı ve doğrudan kimliklerin açıklanmaması bireyler açısından daha özgür ve serbest bir ortam oluşturmaktadır. Kimliğini açıklamak zorunda kalmayan birey içinden geçen görüş ve düşünceleri rahat bir şekilde sosyal paylaşım ağlarında paylaşabilmekte, kimi zaman hakarete varan olumsuz yorum ve tutumlarda da bulunabilmektedir. Arap Baharı tam da böyle bir ortamda meydana gelmiş ve sosyal medyada yankı bulmuştur. “Arap uyanışı” olarak da bilinen Arap Baharı 21.yüzyılda ortaya çıkan ve tüm Arap coğrafyasında meydana gelen halk hareketlerine verilen genel bir addır. Mitingler, gösteriler, çatışmalar ve Arap liderlerin devrilmesinde sosyal medyanın etkisi çok büyüktür. Tam bu noktada Arap Baharı'nı derinlemesine irdelemek yerinde olacaktır.

1. Arap Halkının Uyanışı: Arap Baharı

Özellikle 2010 yılından itibaren Arap coğrafyası büyük bir değişim süreci içine girmiş ve taşlar giderek yerinden oynamaya başlamıştır. Hali hazırda devam eden bu köklü değişim sadece Arap coğrafyasında değil, tüm dünyada yankı bulmuştur. Arap halklarının özgürlük hareketlerinin bütünü Arap Baharı olarak nitelendirilmektedir. Arap halkının uyanış ve özgürlük hareketi olan Arap Baharı'nın sanıldığı gibi aksine çok derin bir anlam yükü bulunmaktadır.

1.1. Arap Baharı'na Kavramsal Bakış

Arap Baharı; Arap coğrafyasında yer alan Tunus'ta başlayan ve buradan hareketle birçok Arap ülkesini etkisi altına alarak, iktidarı değiştirmeye yönelik olarak gerçekleştirilen siyasi, silahlı, protestolu, bölgesel ve toplumsal bir halk hareketidir. (Ayhan, 2011: 18) Arap Baharı hemen hemen tüm Arap ülkelerinde etkisini

hissetirmiştir. Ancak; Arap Baharı yarattığı etki göz önüne alındığında durum farklılık göstermektedir. Tunus'ta başlaması nedeniyle daha yoğun bir şekilde etkisi hissedilen Arap Baharı, Mısır, Bahreyn, Cezayir, Suriye, Ürdün, Yemen, Libya gibi ülkelerde daha sert bir şekilde hissedilmiştir. Suudi Arabistan, Fas, Irak, Umman, Lübnan gibi ülkelerde ise küçük çaplı halk ayaklanmaları, protestolar, yürüyüşler ve mitingler baş göstermiştir.

Arap ülkelerini bünyesi içerisinde barındıran Orta Doğu; ekonomik, sosyal ve siyasi yapısı nedeniyle her dönem göz önünde bulunmaktadır. Bununla birlikte; Arap ülkelerinin jeopolitik ve jeostratejik bakımdan önemli bir konumda bulunması, bu coğrafyanın ne ölçüde değerli olduğunu izah etmektedir. Zengin petrol rezervleri nedeniyle ekonomik anlamda önemli bir gücü elinde tutan Arap ülkeleri sürekli olarak dış tehditlerle karşı karşıya kalmaktadır. Siyasi, sosyal, ekonomik ve askeri nitelikteki iç karışıklıkların dış tehditlerle birlikte giderek artış göstermesi Orta Doğu'yu ve Arap ülkelerini sürekli olarak tehlikelerle karşı karşıya bırakmakta ve büyük güvenlik sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. (Güngör-müş, 2004: 114) Arap ülkelerindeki endişe ve güvensizlik olgusu bu coğrafyanın tabiri caizse kaynayan bir kazan olmasına neden olmuştur. Dış tehditlerin büyük bir çoğunluğunun kökeni ise ekonomik temellidir. Bu duruma bir de yönetsel zaafklar eklendiğinde Arap Baharı'nın başlaması kaçınılmaz olmuştur. Arap Baharı, Arap dünyasında günümüze değin yaşanan en köklü değişiklik olarak nitelendirilmektedir.

1.2. Arap Baharı'nın Başlangıç Süreci ve Siyasal Değişim

Arap Baharı'nın başlangıç noktası sürekli altının çizildiği gibi Tunus'tur. Bu dönüşümün ilk tohumları 17 Aralık 2010 tarihinde atılmıştır. Tunus'un Sidi Bouzid kentinde belediye zabıtalrı tarafından seyyar satıcıların tezgâhlarına el konulmuştur. Baharın fitilini ateşleyen olay ise tezgâhına el konulmasına isyan eden sebze-meyve satıcısı Muhammed Buazizi'nin kendisini ateşe vermesidir. Hastaneye kaldırılan Buazizi tüm çabalara rağmen kurtarılamamış ve iki hafta sonra hayatını kaybetmiştir. Tunus halkı bu duruma duyarsız kalmamış ve 4 Ocak 2011'de yaşanan olay üzerine 5000 kişilik bir ekip protesto yürüyüşü yapmıştır. Göstericiler daha iyi yaşam koşulları istemişler; ancak polislerin sert müdahaleleriyle karşı karşıya kalmışlardır. Ancak tepki gösterileri artarak devam etmiş ve 14 Ocak 2011'de Tunus Cumhurbaşkanı Zine El-Abidine Bin Ali istifa etmek durumunda kalmıştır. Zine El-Abidine Bin Ali'nin adeta kaçır gibi ülkeyi terk etmek zorunda kalması Arap ülkelerinde ezilen ve dikta rejimi altında yaşamını sürdürmek zorunda kalan halklar için adeta bir umut ışığı oluşturmuştur. (UCDP, 2012)

Tüm Arap coğrafyasında tırmanarak devam özgürlük hareketleri, dikta rejimlerinin birer birer yıkılmasına neden olmuştur. Tam bu noktada Libya'ya göz atmak yerinde olacaktır. Çünkü Arap Baharı'nın derinden hissedildiği bir diğer ülke de

Libya'dır. Libya'da özellikle devlet lideri Muammer Kaddafi'ye bağlı bulunan güçler halk hareketlerini bastırmak için yoğun çaba sarf etmişler ve bu süreç içerisinde masum birçok sivil de hayatını kaybetmiştir. Özellikle dış destekli kuvvetlerin de sürece dâhil olması bölgedeki farklı çıkar mücadelelerini ortaya çıkarmıştır. (Doğan ve Durgun, 2012: 62) Bu durumun en önemli kanıtı Amerika Bileşik Devletleri Dışişleri Bakanı Hillary Clinton'un Libya'ya sürpriz bir ziyaret düzenlemesi ve Kaddafi karşıtı güçlere birleşme çağrısı yapmasıdır. Dolayısıyla Arap Baharı'nda dış ülkelerin de etkisinin var olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Uzun bir mücadelenin ardından 20 Ekim 2011'de Kaddafi doğduğu şehir olan Sirt'e muhalifler tarafından ele geçirilmiş ve linç edilerek öldürülmüştür. (Sabah, 2011)

Suriye'de de durum çok farklı değildir. Günümüzde Arap Baharı'nın gücünün etkin bir şekilde hissedildiği ülke şüphesiz ki Suriye'dir. Son bir yıl içerisinde önce küçük halk ayaklanmalarıyla başlayan ve giderek büyüyen olaylar günümüzde iç savaş boyutuna kadar gelmiştir. Beşar Esad Yönetimi olayların başlangıcında ayaklanmaları yatıştırmaya çalışmış, fakat tepkilerin doruk noktaya ulaşmasıyla halk üzerinde ağır baskı oluşturma yoluna gitmiştir. Bu durum üzerine masum bir şekilde başlayan gösteriler iç savaş halini almıştır. 15 Mart 2011 tarihinde Der'a'da başlayan olaylar, Arap dünyasında meydana gelen dönüşüm ve diktatörlerin tek tek iktidardan düşürülmesi Suriye'de muhaliflerin silahlanarak daha cesur bir şekilde Esad karşıtı duruş sergilemesine neden olmuştur. Buna ek olarak orduda görev alan bazı önemli komutanlar da muhaliflerin saffına geçmiş ve böylece Esad Yönetimi çoğu noktada iktidarını yitirmiştir. Arap Baharı, Suriye'de çok kanlı bir şekil almış ve 11 ay içerisinde 10.000'e yakın insan hayatını kaybetmiştir.. (Erkmen, 2012)

1.3. Arap Baharı'na Türkiye Cephesinden Bakış

Orta Doğu'nun Türkiye açısından taşıdığı anlam çok farklıdır. Gerek Türkiye ve gerekse de dünya açısından önemli bir noktada bulunan Orta Doğu'ya ayrı bir önem atfedilmektedir. Demokrat Parti'nin iktidar olduğu dönemlerden itibaren Türkiye, Arap ülkeleri ile birlikte seviyeli bir ilişki kurmaya çalışmış ve ülkesel ilişkiler açısından önemli bir yol kat etmiştir. Arap ülkeleri o dönemlerde sadece İsrail'i kendilerine tehdit olarak görmüşler ve İsrail'in kuruluşu ve gelişiminin müsebbibi olarak batıyı suçlamışlardır. Türkiye'nin ise tarafsız bir politika izlemesi ve Müslüman bir ülke olması Arap ülkeleriyle daha samimi bir diyalog kurulmasını sağlamıştır. (Duman, 2005: 314)

Arap Baharı ister istemez Türkiye'nin dış politikasını derin bir şekilde etkilemiştir. Gerek Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, gerek başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve gerekse de Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu; Arap Baharı'nı yakın takibe almışlar ve Mısır, Libya, Suriye gibi ülkelerdeki yöneticilerin izlemesi gereken yolları tüm dünyayla paylaşmışlardır. Böylelikle Türkiye Cumhuriyeti, Arap

Baharı'na kayıtsız kalmamış ve yapılan açıklamalarla birlikte özellikle Arap ülkelerinde yaşayan sivil halkın takdiri önemli ölçüde kazanılmıştır. (Kibaroglu, 2011: 31) Türkiye'nin halk hareketine destek vermesinin bir dış politika stratejisi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü gerek konumu, gerek ekonomisi ve gerekse de dış ilişkileri nedeniyle Türkiye kesinlikle karşı safha alınacak bir ülke değildir.

Türkiye'nin bölgede sevilmesi asla tesadüfi değildir. Bunun sebebi Türkiye'nin "ince güç" kullanarak ikna yöntemini seçmesidir. İnce güç; "istenilen bir şeyin kaba kuvvet kullanılarak değil, güdülen politikalarla elde edilmesi"dir. İnandırıcı argümanların sunulması ve tutarlı bir siyaset izlenmesi ince gücü tam anlamıyla nitelendirmektedir. Türkiye'nin izlediği dış politika ve politik fikirleri kadar ince güç potansiyeli de bir o kadar önemlidir. (Kalın, 2012: 148) Şu bir gerçektir ki Arap Baharı, Türkiye'nin izlediği dış politika stratejisinin değişimine neden olmuştur.

Türkiye'nin Arap Baharı'na yaklaşımı, temel devlet ilkelerini gözetir bir niteliktedir. Türkiye, Arap ülkelerinin demokrasi rejimine geçmesini arzulamakta; ancak devlet otoritesinin güç kaybetmemesini amaçlamaktadır. Bölge halklarının daha fazla özgürlüğe sahip olması ve insan haklarına saygı gösterilmesi Türkiye açısından büyük önem arz etmektedir. Arap ülkelerine dış müdahale Türkiye açısından asla tasvip edilen bir durum değildir. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu ilk günden günümüze devletlerin "içişlerine karışmama ilkesi"ni şiddetli bir biçimde savunmuştur.

Arap Baharı, sürekli kaynayan coğrafyada "domino etkisi" yaratmış ve özgürlük hareketleri tüm bölgeye yayılır duruma gelmiştir. Türkiye duruma mantıksal bir bakış açısıyla yaklaşmış ve kati yargılardan uzak kalmayı tercih etmiştir. Söz konusu gelişmeler üzerine yıllardır varlığını koruyan otoriter rejimler yıkılmış ve liderlerin hayatlarının sonuna dek kaldığı yönetimler halk tarafından yıkılmıştır. (Akıllı, 2012: 45) Arap ülkeleri her ne kadar Türkiye ile kimi ortak noktalara sahip olsa da siyasal, toplumsal ve kültürel yapı farklılık göstermektedir. Özellikle batılı ülkelerin bölgedeki çıkarları Arap Baharı'nın şekillenmesinde etkili olmuş, ancak Türkiye gütmüş olduğu politika aracılığıyla olaylara müdahil olmamıştır. Türkiye dış politikada risk almayarak Arap ülkelerinin çıkarlarını korumuş böylece Orta Doğu'da saygınlığını arttırmıştır. Ülkesel çıkarları gözeten Türkiye bu süreci iyi bir şekilde yönetmiş ve tüm dünyaya örnek olmuştur. Bu özelliklerinden dolayı Türkiye, tabiri caizse Orta Doğu'nun lideri konumuna gelmiştir. (Kibaroglu, 2011: 35)

2. Sosyal Medya Ve Etkileşim

İnternetin kapsamını genişletmesi ve her yaştan her kesimin bu teknolojiyle haşır neşir olması etkileşimli ortamlar olan sosyal paylaşım ağlarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Sosyal medyayı daha iyi anlayabilmek ve etkileşim olgusunu kavrayabilmek için sosyal medya kavramına değinmek faydalı olacaktır.

2.1. Sosyal Medyaya Kavramsal Bakış

Genel olarak bakıldığında sosyal medya öz nitelikleri açısından çok geniş bir kavramdır. Bu açıdan kavrama yönelik net bir tanım yapmak mümkün değildir. Kimi kaynaklarda Web 2.0 ve sosyal medyanın birbiri yerine kullanıldığı görülmektedir. Ancak; Bruns ve Bahnisch'in birlikte yapmış olduğu tanım göz önüne alındığında Web 2.0 ve sosyal medyanın farklı kavramlar olduğu ortaya çıkmaktadır. Bruns ve Bahnisch sosyal medyayı; "*Web 2.0 teknolojileri üzerine kurulan, daha derin sosyal etkiye, topluluk oluşumuna ve işbirliği projelerini başarmaya imkan sağlayan web siteleri*" şeklinde tanımlamaktadır. (Akar, 2010: 17)

Web 2.0 teknolojileri tamamen etkileşimli bir temele oturtulduğu için bireyler pasiflikten sıyrılmakta ve aktif kullanıcılar haline almaktadır. Sosyal paylaşım ağlarında var olan birey bilgiye, veriye daha rahat bir şekilde ulaşabilmektedir. Sosyal medya, tamamen internet tabanlı olduğundan dolayı büyük yatırımlara gerek duymadan hizmet verebilmektedir.(Tonta, 2009: 745) Sosyal paylaşım ağları aracılığıyla bireyler istedikleri görüş, düşünce ve yorumları aktarabilmekte, yükledikleri fotoğraf, video ve ses dosyalarını da diğer kullanıcılarla paylaşabilmektedir. Sosyal medya çağımız için başlı başına bir devrim niteliğindedir.

2.2. Sosyal Medyanın Temel Özellikleri

Sosyal medya, yeni medya ve internet teknolojisi ile beslenmekte ve bireyselliği ön plana çıkarmaktadır. Geri beslemenin hızlı bir şekilde yaşandığı ve alıcı-verici arasındaki ayrımı ortadan kaldıran sosyal medyanın üç temel özelliği bulunmaktadır:

- **Etkileşim:** Sosyal medyanın kullanıcılara sunduğu en temel özellik etkileşimdir. Etkileşim aracılığıyla kaynakla alıcı arasındaki ayrım giderek ortadan kalkmaktadır. Etkileşim imkânı geleneksel kitle iletişim araçlarında bulunmamaktadır.

- **Asenkronizasyon (Eşzamansızlık):** Sosyal medya zaman sorununu ortadan kaldırmaktadır. Kullanıcılar paylaşılan bir içeriğe ya da yapılan bir yoruma istedikleri zaman karşılık verebilmektedir.

- **Kitlesizleştirme:** Sosyal paylaşım ağları bünyesinde yer alan kullanıcılar gerek kitle halinde iletişim kurabilmekte, gerekse de birbirlerine birebir mesaj gönderebilmektedirler. Bu açıdan sosyal medya aynı zamanda kitlesizleştiricidir. (Geray, 2003: 18–19)

2.3. Sosyal Medyada İletişim

İletişim alanındaki teknolojik gelişmeler bireysel ilişkileri ve gündelik yaşamı derinden etkilemektedir. Özellikle sosyal medyanın ortaya çıkmasıyla birlikte yüz yüze iletişim yerini sanal iletişime bırakmaya başlamıştır. Sosyal paylaşım ağlarındaki iletişim, yüz yüze iletişim gibi sıcaklık taşımasa da mekân sınırını ortadan kaldırması bakımından çok önemlidir. (Bıçakçı, 2001: 39) Kişilerarası iletişim yönünden bakıldığında ise sosyal medyada kullanılan jargon, semboller, kalıplar

ve kodlar bilindik iletişim yapısını baştan aşağı değiştirmektedir. Sanal iletişimle birlikte sanal cemaatler oluşmaktadır. (Güçdemir, 2010: 45)

Facebook, Twitter, Myspace v.b. gibi sosyal paylaşım ağlarında kişilerin arkadaş olabilmeleri için gündelik hayatta birbirlerini tanımalarına gerek yoktur. Bu ağlar üzerinden birbirini tanımayan kişiler de arkadaşlık kurabilmekte ve edinilen arkadaşlıklar gündelik hayatın bir parçası durumuna gelebilmektedir. Sosyal paylaşım ağlarında paylaşılan içerikler tüm dünyaya yayılmakta, böylelikle dünya gündemi sosyal paylaşım ağları aracılığıyla oluşmaktadır. Özellikle dünya gündeminde sürekli olarak kendisine yer bulan Arap Baharı da sosyal paylaşım ağları üzerinden 24 saat takip edilmiş ve görsel-ışitsel medyaya, yazılı basına yansımayan birçok video, fotoğraf, metin sosyal paylaşım ağları ile birlikte dünya geneline yayılmıştır.

3. Arap Baharı'nın Sosyal Medyaya Yansımaları

Sosyal paylaşım ağları gündemin nabzını tutan internet siteleridir. Günümüzde sosyal medya bireylerin ihtiyaçlarına yönelik bir şekilde gelişim göstermekte ve interaktivite oranı sürekli artmaktadır. Sosyal paylaşım ağlarında yer alan kullanıcılar herhangi bir engelle karşılaşmadan içerik paylaşımı yapabilmektedir. Hatta kitle iletişim araçları tarafından sansürlenmiş içerikler de sosyal medyada yer bulabilmektedir.

3.1. Sosyal Medyadaki Halk Hareketleri

Dünyanın çehresini değiştiren Arap Baharı, sosyal medyada da büyük ses getirmiştir. Özellikle geleneksel kitle iletişim araçlarının bütününe yakınının devlet tekelinde bulunması ve özel yayın kuruluşlarına uygulanan baskı ile sansür halkın gelişmeler hakkında doğru bilgi almasını engellemiştir. Bu karışık ortamda toplumun sosyal medya aracılığıyla bilgi alması ve gelişmelerden haberdar olması halk hareketlerinin doruk noktasına ulaşmasına neden olmuş, birlik ve beraberliği ön plana çıkarmıştır. Şayet sosyal medya olmasaydı toplumsal yoksunluk ve sıkışmışlık içerisinde var olmaya devam eden Arap halkının özgürlük mücadelesi bu denli yankı uyandırmayabilirdi. Genellikle sosyal medyada devrimci gruplar var olmakta ve halk hareketlerini tüm dünyayla paylaşmaktadırlar. Bu süreç içerisinde muhaliflerin kendilerini rahatça ifade ettikleri tek ortam sosyal medya olmuştur. (Babacan v.d., 2011: 78)

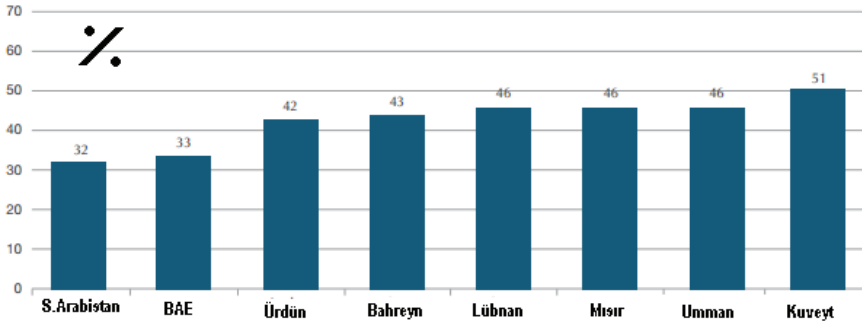
İnternet ve sosyal medyanın Arap coğrafyasında hızlı bir şekilde yayılması halk hareketlerinin birçok kesim tarafından destek görmesini sağlamıştır. Sosyal medya sadece Arap halkının çekmiş olduğu toplumsal sıkıntılar ve sorunların aktarımını sağlamamış, aynı zamanda siyaset ve toplum ilişkisinin yeniden şekillendiği bir ortam olarak akıllara kazınmıştır. Bununla birlikte sosyal medya aracılığıyla tüm dünyanın Arap Baharı'ndan haberdar olması, siyasi eşitsizlik ve ekonomik durgunluğun gündemin merkezine oturması, Arap ülkelerindeki değişim ve dönüşüm hareketlerinin hızlanmasına neden olmuştur. Özellikle Tunus'ta meydana

gelen olay ile fitili ateşlenen Arap Baharı sosyal medya aracılığıyla giderek yayılmaya başlamıştır. (Özalp, 2012: 252)

Sosyal medyada halk hareketleri sansürsüz bir şekilde aktarılabilir. Libya'nın devrik lideri Muammer Kadafi'nin Sirte'de yakalanıp linç edilmesi amatör bir kamerayla çekilmiş ve Youtube, Dailymotion gibi video paylaşım siteleri aracılığıyla tüm dünyaya yayılmıştır. Kimi medya organları bu görüntülere hiç yer vermezken kimileri de bu görüntüleri sansürlü bir şekilde sunmayı uygun bulmuştur. Tüm dünyada son dakika gelişmesi olarak verilen bu haber sosyal paylaşım ağlarında da büyük yankı uyandırmıştır. Kullanıcıların bu görüntüleri paylaşmasıyla birlikte gelişmeleri takip etmeyenler bile konu hakkında bilgi sahibi olmuşlardır. Sosyal medyanın etkisi tam da bu noktada gizlidir. Sosyal medya sınırsız bir etki-leşim ortamı sunmakta ve sansür oranını minimum düzeye indirmektedir.

3.2. İstatistiklerle Sosyal Medyanın Arap Baharı'na Etkisi

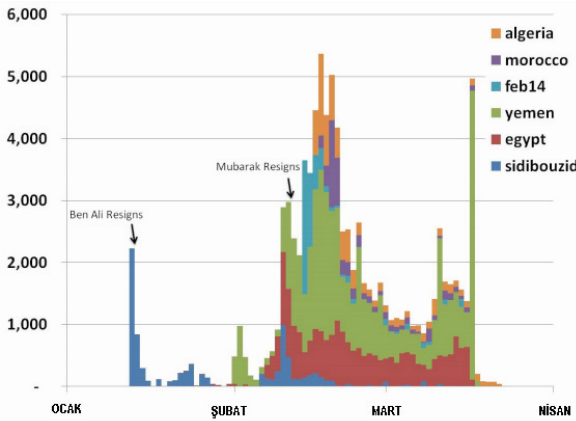
Sosyal medyanın Arap Baharı'na doğrudan etki ettiği yapılan bilimsel çalışmalarla kanıtlanmıştır. Bu çalışmaların başını Washington Üniversitesi'nde yapılan "Arap Baharı'nda Sosyal Medyanın Rolü" isimli araştırma çekmektedir. Araştırmada Kuzey Afrika'dan Orta Doğu'ya yayılan özgürlük ve demokrasi hareketini sosyal medyanın hızlandırdığı sonucu ortaya çıkmış ve sosyal medyanın özgürlük elde etmede çok etkin bir silah olduğu gerçeğinin altı çizilmiştir. Sosyal paylaşım ağlarında Arap Baharı'nın etkisi atılan tweetler ile bir kez daha gözler önüne serilmiştir. Mısır'ın Eski Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek'in istifasının gerçekleştiği hafta boyunca Mısır ve dünyadan çekilen toplam tweet oranı bir günde 2300'den 230.000'lere kadar yükselmiş ve bu durum Twitter gündemine oturmuştur. Tweetlerin bir anda sayısının artması "kelebek etkisi" ile açıklanmaktadır. Çünkü Twitter'dan gönderilerin içeriklere erişim, Facebook'tan çok daha kolay bir şekilde gerçekleşmektedir. Bu açıdan Twitter muhaliflere çok önemli bir güç oluşturmuştur. (Pesen, 2012)

Şekil 1: Arap Ülkelerinde Sosyal Medyanın Kullanım Oranları

(<http://www.arabsocialmediareport.com>, 29.09.2012)

Haziran 2012'de yayınlanan *Arab Social Media Report* (Arap Sosyal Medya Raporu), sosyal medyanın Arap ülkelerine doğrudan etki ettiği gerçeğini gözler önüne sermektedir. Şekil 1'de Arap ülkelerinde sosyal medyanın oynadığı rol yüzdelik dilimlerle ifade edilmiştir. Kuveyt %51'lik oranla sosyal medyanın en aktif kullanıldığı ülkedir. Kuveyt'i %46'lık oranla üç ülke takip etmektedir. Bu ülkeler arasında Lübnan, Mısır ve Umman yer almaktadır. %43'lük oranıyla Bahreyn ve %42'lik oranıyla Ürdün bu üç ülkenin ardından gelmektedir. %33 ile Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve % 32 ile Suudi Arabistan listenin daha sonlarında bulunmaktadır. (Salem v.d., 2012: 3) Bu rapordan da anlaşılacağı üzere Arap ülkelerinde sosyal medya aktif bir şekilde kullanılmakta ve olayların şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Şekil 2: Komşu Arap Ülkelerinde Twitter-Hashtag Kullanım İstatistikleri
(<http://dl.dropbox.com/>, 29.09.2012)

Arap Baharı çerçevesinde yaşanan olayların tümü sosyal paylaşım sitesi Twitter'da büyük yankı bulmuştur. Şekil 2'de 2011 yılının ilk aylarında Arap Baharı ile ilgili seçilmiş bazı sözcüklerin Twitter'da hangi ölçüde kullanıldığı ortalama değerlerle gösterilmiştir. Grafiği inceleyecek olursak Ben Ali'nin istifa ettiği gün kendini ateşe veren seyyar satıcının yaşadığı Tunus'un Sidi Bouzid kenti #sidibouزيد hashtagıyla ortalama 3000'e yakın kişi tarafından kullanılmıştır. Bu araştırmanın örnek kütesinde Ürdün, Cezayir, Tunus, Mısır, Libya, Suriye, Bahreyn, ve Yemen gibi ülkeler yer almıştır. Bununla birlikte #algeria (Cezayir), #morocco (Fas), #yemen, #egypt (Mısır) v.b. ise Arap ülkelerinde yaşayan kullanıcılar tarafından tercih edilen diğer hashtaglardır. (Howard v.d., 2011: 14)

SONUÇ

Genel bir ifadeyle Arap Baharı, Arap coğrafyasında yaşanan özgürlük mücadelelerini ve değişim taleplerini kapsayan bir süreci işaret etmektedir. Orta Doğu,

fiziki ve siyasi konumu itibariyle her zaman ön planda yer almış ve dönem dönem iç karışıklıklarla karşı karşıya kalmıştır. Buna bağlı olarak Arap coğrafyasında kök salan değişim hareketi Tunus'ta başlamış ve bu fitil ateşlenerek diğer Arap ülkelerinde domino etkisi yaratmıştır. Yıllardır devletlerini tek başına yöneten birçok lider bu gelişmeler üzerine ya görevlerini bırakmak zorunda kalmışlar ya da halk tarafından öldürülmüşlerdir. Yaşanan bu gelişmeler üzerine dünyanın gündemi tamamen Arap coğrafyasına kaymıştır.

Arap coğrafyasının zengin petrol rezervlerine sahip olması iç karışıklıkların dış kaynaklı müdahalelerle desteklenmesini sağlamıştır. Fakat kimi zaman halkların özgürlük mücadelesi olarak medya organlarına yansıyan bu sürecin arkasında ekonomik kaynakların varlığının yattığını söylemek yerinde olacaktır. Yönetimsel açıdan Arap ülkelerinde zaaf lar yaşandığını söylemek mümkündür; ancak bu karışıklıklar esnasında masum sivil halkın katledilmesinin açıklamasını yapmak hiçbir şekilde imkân dâhilinde değildir. Bu açıdan Arap Baharı'nı özellikle gelişmiş batılı ülkelerin ekonomik gerekçeler ve bireysel çıkarları nedeniyle desteklediğini söylemek mümkündür.

Arap Baharı geleneksel kitle iletişim araçlarında yaşanan baskı ve sansür nedeniyle sosyal medyada hayat bulmaya başlamıştır. Özellikle muhalif gruplar basın-yayın organlarında aktaramadıkları görüş, düşünce ve görüntüleri tüm dünyayla internet aracılığıyla paylaşabilmüşlerdir. Hatta kullanıcılar sosyal medyada kimliklerini saklayabildikleri için fikirlerini daha rahat bir şekilde paylaşabilmiş ve görüşlerini iktidar baskısına uğramadan aktarabilmüşlerdir. Ancak şu unutulmamalıdır ki, sosyal paylaşım ağlarının her ne kadar özgür bir düşünce ortamı yarattığı düşünülse de aslında ipler tamamen bu ağları kuran ülkelerin elindedir. Yeni iletişim teknolojileri, bu teknolojileri üreten ve geliştiren kişilerin, ülkelerin elinde büyümekte ve onların kontrolü altında gelişim göstermektedir. Sosyal paylaşım ağları da aynı şekilde ticarileşmiş geniş alanlar olduğu için bağımsızlık ve tarafsızlık ilkelerinin bu ağlarda gözetilmesi pek de mümkün değildir.

Arap Baharı'nın oluşum ve gelişim sürecini sadece sosyal medyaya bağlamak doğru olmayacaktır. Çünkü Arap Baharı'nın yaşanmasında Arap ülkelerinin iç dinamikleri ve yönetim zaaf ları devreye girmiş ve halk tahammül sınırının sonuna gelmiştir. Özellikle muhalif gruplar mücadelelerini haklı bir zemine oturtmaya çalışmışlar, bunun için sosyal medyayı kullanmışlardır. Sosyal medyanın etkileşim imkânı tanımasıyla birlikte dünyanın herhangi bir köşesinde var olan internet kullanıcıları gelişmeler hakkındaki görüş ve düşüncelerini aktarabilmıştır.

Bu bilgilerin ışığı altında sosyal medyanın dünyada yaşanan her türlü gelişmeyi aktardığı ve kullanıcıları sanal âlemde bir araya getirdiği gerçeği ortaya çıkmaktadır. Ancak bu aktarımın kime ve hangi amaca hizmet ettiği büyük bir soru işaretidir. Çağımızda sosyal medyanın gücü ve etkisi gerek anketler ve gerekse de

yapılan öneml, çalışmalarla ispat edilmiştir. Bu açıdan dünya genelinde var olan bütün ülkeler kendi halklarının talepleri ve dileklerini sosyal paylaşım ağlarından takip etmeli, önerileri dikkate almalıdırlar. Böylece, sorunlar direk olarak kaynağından öğrenilebileceği için doğrudan çözümler üretilebilecektir. Özellikle Arap ülkelerinde istikrarın sağlanması ve birliğin bozulmaması için halkın talepleri dikkate alınmalı ve uzmanlar tarafından sosyal medya taramaları yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- AKAR, Erkan (2010), *Sosyal Medya Pazarlaması (Sosyal Webde Pazarlama Stratejileri)*, 1.Baskı, Efil Yayınevi, Ankara.
- AKILLI, Erman (2012), "Türk Dış Politikası Zemininde Arap Baharı", *Ortadoğu Analiz*, Cilt: 3 - Sayı 37, ss.39-45.
- AYHAN, Veyssel (2011), "Arap Baharı'nın ABD-Türkiye İlişkilerine Etkisi", *Ortadoğu Analiz*, Cilt 3, Sayı 36, ss.17-22.
- BABACAN, Mehmet Emin v.d. (2011), "Sosyal Medya ve Arap Baharı", *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt 6, Sayı 2, ss.63-91.
- BIÇAKÇI, İlker (2001), *İletişim Dünyamız (İnsan Odaklı Toplumsal Bir Bakış)*, 1.Baskı, Media Cat Yayınları, İstanbul.
- DOĞAN, Gürkan ve DURGUN, Bülent (2012), "Arap Baharı ve Libya: Tarihsel Süreç ve Demokratikleşme Kavramı Çerçevesinde Bir Değerlendirme", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:15, ss.61-90.
- DUMAN, Sabit (2005), "Ortadoğu Krizleri ve Türkiye", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 35-36, ss. 313-332.
- GERAY, Haluk (2003), *İletişim ve Teknoloji Uluslararası Birlikim Düzeninde Yeni Medya Politikaları*, 1.Baskı, Ütopya Yayınları, Ankara.
- GÜÇDEMİR, Yeşim (2010), *Sanal Ortamda İletişim (Bir Halkla İlişkiler Perspektifi)*, 1.Baskı, Derin Yayınları, İstanbul.
- GÜNGÖRMÜŞ, Gamze Kona (2004), "Orta Doğu'da Güvenlik Algılaması ve Dâhili Risk Faktörlerinin Etkisi", *Akdeniz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 4, Sayı 8, ss.113-138.
- HOWARD, Philip N. v.d. (2011), *What Was the Role of Social Media During the Arab Spring*, Project on Information Technology and Political Islam, Washington.
- KALIN, İbrahim (2012), "Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi", Editörler: ÖZKAN A., ve ÖZTÜRK T.E., *Kamu Diplomasisi*, 1.Baskı, Tasam Yayınları, İstanbul, ss.145-161.
- KİBAROĞLU, Mustafa (2011), "Arap Baharı ve Türkiye", *Adam Akademi*, Sayı 2, ss.26-36.
- ÖZALP, Osman Nuri (2012), "Arap Baharının Orta Asya Cumhuriyetlerini Etkileme Potansiyeli", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2, ss.251-259.
- SALEM, Fadi v.d. (2012), "Social Media in the Arab World: Influencing Societal and Cultural Change?", *Arab Social Media Report*, Vol 2, No 1, ss.1-24.
- TONTA, Yaşar (2009), "Dijital Yerliler, Sosyal Ağlar ve Kütüphanelerin Geleceği", *Türk Kütüphaneciliği*, Cilt 23, Sayı 4, ss.742-768.
- İnternet Kaynakları**
- ERKMEN, Serdar, "Suriye'de Beşar Esad Rejiminin Sonu ve Gerçekçilik Üzerine 7 Not", <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=3372>, 29.03.2012.
- PESEN, M.Mekin, "Sosyal Medyanın Arap Baharı'ndaki Rolü Bilimsel Olarak Kanıtlandı" <http://www.e-siber.com/sosyal-medya/sosyal-medyanin-arap-baharindaki-rolu-bilimsel-olara-kanitlandi>, 11.09.2012
- SABAH Gazetesi, "Kaddafi Yakalandı", <http://www.sabah.com.tr/Dunya/2011/10/20/kad-dadafi-yakalandi>, 12.09.2012.
- UCDP, "Timeline Arab Spring", http://www.pcr.uu.se/digitalAssets/87/87711_chronologic_timeline_arabian_spring.pdf, 08.09.2012.